

Vis met Piet

TEKST Kirsten Dorrestijn
FOTOGRAFIE Ernst Abbing, Janny Bosman, Blik onder water en Evert Sikkema

Amsterdam kent een rijke onderwaterwereld. De laatste beroepsvisser van de hoofdstad vist er op aal, baars, snoekbaars, harder en Chinese wolhandkrab. Maar sinds in een groot deel van zijn vaargebied een visverbod geldt op aal en wolhandkrabben vanwege te hoge dioxinegehalten, kan hij niet meer van de opbrengst leven. Vrienden bedachten een plan.

Op de bodem van het IJ wemelt het van de exotische wolhandkrabben.

Soms treft Piet ook harders in zijn netten aan.

In de vroege ochtendnevel varen we uit vanaf het Westerdok in Amsterdam, waar beroepsvisser Piet Ruijter (63) zijn open boot heeft liggen. Trots staat de man met witgrijze haren en baard in zijn gele waterpak achter het stuur. Vanaf het Centraal Station steken we recht het IJ over. Behendig manoeuvreert Ruijter door het drukke verkeer van veerpontjes en vrachtschepen. Hij leerde het beroep van zijn vader en vaart al 43 jaar vanuit de hoofdstad uit. We gaan vandaag tien fuiken ophalen. Stadsecoloog Martin Melchers is er ook bij. Hij geeft uitleg over de natuur en de gevangen soorten. Melchers vaart sinds 1987 geregeld met Piet Ruijter mee voor eigen onderzoeken. Hij wist de gemeente, het Havenbedrijf Amsterdam en Waternet te overtuigen van het belang van die tochten. Als Ruijter ermee zou stoppen, zouden er geen gegevens meer beschikbaar zijn over het onderwaterleven van de hoofdstad. De drie Amsterdamse instellingen stelden geld beschikbaar om onderzoek te blijven doen. Nu varen Ruijter en Melchers elke veertien dagen uit. Om het uitvaren kostendekkend te maken, kreeg Ruijter toestemming om per keer maximaal vier geïnteresseerde personen mee te nemen. Het resultaat is "Vis met Piet".

Zwartbekgrondel

In het brakke water van het IJ, vlakbij Filmmuseum Eye in Amsterdam-Noord, staat de eerste fuik. Oranje vaantjes met daarop "Visserijbedrijf Ruijter" wapperen boven het water. Ruijter legt zijn boot stil, grijpt het vaantje beet en trekt hem met kracht uit de modder. Hij keert de fuik om in een witte plastic ton die aan boord staat. Melchers buigt zich over de vangst: een zwartbekgrondel, vier gewone steurgarnalen en een paar jonge snoekbaarsjes van dit jaar.

De zwartbekgrondel wordt in een met water gevuld glazen bakje gestopt zodat de passagiers de vis uitge-

breid van dichtbij kunnen bekijken. Met zijn karakteristieke dikke lippen en uitpuilende zwarte oogjes dobbert het visje van 15 centimeter rustig rond. "De zwartbekgrondel komt oorspronkelijk voor in de Kaspische Zee," legt Melchers uit. "Hij leeft in zoet, zout en brak water, dus zijn verspreidingsgebied is groot."

Het Amsterdamse IJ fungeert als kraamkamer voor de zee

Er zijn twee manieren mogelijk waarop deze vis Amsterdam heeft bereikt, volgens Melchers. "Sinds de Rijn verbonden is met de Donau, is het mogelijk dat hij naar Nederland is komen zwemmen. Maar ik vind het waarschijnlijker dat hij, net als zoveel andere vissen, in het ballastwater van vrachtschepen is meegekomen." De zwartbekgrondel draait mee in de Nederlandse ecologie, weet Melchers. "Hij is gevonden in de magen van aal en snoekbaars."

Langloopribkwal

Met moeite hijst Ruijter het laatste gedeelte van de fuik omhoog. Die zit vol doorzichtig drab: de Amerikaanse langloopribkwal, een exoot uit Amerika, verklaart Melchers. "Dat is een nieuwe ontdekking. Achteraf gezien zat deze kwal al in 2004 in onze netten, maar toen dachten we nog dat de glinstering slijm was van de vissen. Door de warme zomer van dit jaar zijn er nu extreem veel en konden we ze niet meer over het hoofd zien." Ruijter vertelt dat hij afgelopen week veel dode vis in zijn fuiken had. "Gestikt door de vele kwalen." Uit voorzorg heeft de visser daarom voor deze tocht gisteren de fuiken gezet, in plaats van eergisteren. Nadat de stadsecoloog de vangst heeft genoteerd, worden de kwalen en de zwartbekgrondel in het water teruggezet en varen we verder.

IJpolder

We gaan naar het westen, richting IJmuiden. De boot schommelt hevig als de hoge golven van een vrachtschip ons bereiken. Precies op tijd weet Ruijter de boot ➤

Piet de Ruijter vist vooral met fuiken en staand want.

Op weg naar de visgronden van het Amsterdamse IJ.

Stadsecoloog Martin Melchers helpt Piet onder meer bij het determineren van de vangst.

schuin op de golven te leggen zodat we meedeinen en de golven niet over de boeg slaan.

Als kind ging Piet Ruijter vaak mee op de boot van zijn vader en vanaf zijn twintigste deed hij dat enkele dagen per week naast een baan. "Toen mijn vader 65 werd, in 1979, heb ik het visserijbedrijf van hem overgenomen. Vanaf dat moment ging mijn vader mij helpen. Maar dat wil niet zeggen dat ik het toen voor het zeggen had. Soms was het wel eens oorlog tussen ons tweeën op de boot." De netten die Ruijter gebruikt zijn ooit nog handmatig door zijn vader gebreid.

Een zwakke zon is inmiddels aan de hemel komen staan. We varen langs het punt waar het IJ overgaat in het Noordzeekanaal. Ruijter groeide hier op in de IJpolder. Nu staan er loodsen en walmen er schoorsteenpijpen van fabrieken. In Ruijters jeugd was dat wel anders. "Toen was dit nog een polder," vertelt hij. "Nu zijn veel stukken niet meer bevisbaar door de vele loswallen waar zeeschepen aan liggen. Ik mag hier alleen nog met staand want op snoekbaars vissen, de rest is gesloten voor de visserij." In de loop der jaren heeft hij het aantal beroepsvissers om zich heen zien afnemen. Nu zijn er nog maar een paar over.

In 1987 leerden Ruijter en Melchers elkaar kennen. Melchers deed op dat moment gedetailleerd onderzoek naar alle diersoorten die in de hoofdstad leven, iets wat nooit eerder was gedaan. Ook vissen en andere waterdieren onderzocht hij. "Ik had op dat moment al een goed idee van wat er allemaal in het Amsterdamse water rondzwom, alleen het IJ had ik nog niet onderzocht. Toen ik in gesprek raakte met Piet verwachtte ik dat de bekende vissen werden genoemd, maar hij somde op: schol, schar, bot, tong, griet, kabeljauw, wijting, sprot, haring, steenbol, zeebaars, poon. Ik wist niet wat ik hoorde! Vanaf dat moment ben ik regelmatig meegegaan op de boot om te kijken wat Piet ving." Naar aanleiding van die tochten beschreef Melchers in 1991 de vissoorten van Amsterdam in zijn boek 'Haring in het IJ'. Op dat moment telde de hoofdstad meer dan 60 vissoorten.

Kraamkamer

Het IJ fungeert als kraamkamer voor de zee, legt Melchers uit terwijl we verder varen. "Bot, dunlipharder, Chinese wolhandkrab en zelfs zeebaars paait er. Vlakbij het Centraal Station, op acht meter uit de kant, vangt Piet wijting, tong, soms kabeljauw, harder, haring en sprot."

Sinds Melchers onderzoek doet naar vissen in Amsterdam heeft hij verschillende vissoorten zien verdwijnen, zoals pitvis en puitaal. Andere vissen heeft hij zien toenemen, zoals tong, zeebaars, zwartbekgrondel en wijting. Opmerkelijk is de één meter grote meerval die Ruijter ooit ving in de monding van de Prinsengracht. Ook opvallend is de bruinvis waarvan er dit jaar twee werden gesignaleerd in het Noordzeekanaal en sinds 2009 is er drie keer een zeehond aangetroffen in het water van Amsterdam. Melchers: "Eerder dit jaar is er een zeehond in de Amstel gesignaleerd. Die was helemaal tot museum de Hermitage gezwommen!"

Ogen geopend

Ruijter is als beroepsvisser vooral geïnteresseerd in aal, Chinese wolhandkrab en snoekbaars. Maar door de jaren heen heeft hij ook oog gekregen voor nieuwe vissoorten. "Door Martin let ik beter op als ik iets vreemds vang," vertelt Ruijter. "Voordien had ik alleen oog voor vis die financieel iets oplevert. Als ik nu iets bijzonders in mijn fuik heb, bel ik meteen Martin. Het komt een enkele keer voor dat ik zeeforel of zalm vang. En soms zit er opeens veel tong. In de diepere, zoutere delen vang ik wel eens steenbolk."

Alleen al dit jaar ving Ruijter drie nieuwe soorten voor Amsterdam. In chronologische volgorde: een Russische steur, een penseelkrab en afgelopen zomer een kleine koornaarvis. "Sinds dit jaar hebben we toestemming om fijnmazige netten te gebruiken," verklaart Melchers. "De kleine koornaar zat al veel langer in dit gebied, maar kon eerder ontsnappen door de mazen van onze netten." Ruijter heeft nóg fijnmazigere netten besteld waarmee ook glasaal gevangen kan worden. "Dit jaar waren er opvallend veel glasaaltjes," zegt Melchers.

Bij de Westhaven zet Ruijter staand want met grove mazen uit. Behendig steekt hij de palen in het water. Op de terugweg zullen we ze ophalen. Snoekbaars of baars die er in de tussentijd in zwemt, kunnen de passagiers meenemen voor eigen consumptie.

Karpers en guppen

Na een kwartier varen zijn we bij een onderzoeksfuik vlak naast de NUON-centrale. "Hier loopt een warme waterstroom waardoor we er soms gekke vangst hebben," zegt Melchers, "zoals karpers en guppen. Van een andere centrale weet ik dat alle guppen dood waren nadat de centrale een keer was uitgevallen."

Ruijter haalt een fuik vol kwallen binnen: de doorzichtige beestjes fonkelen in het ochtendlicht. Hij stopt ze voor ons in het glazen bakje zodat we ze goed kunnen bekijken. Nu pas zijn de doorzichtige beestjes duidelijk te herkennen als kleine kwallen.

De zwartbekgrondel is tegenwoordig een algemeen voorkomende soort in Amsterdam en omstreken.

In een andere fuik zitten een kolblei van 15 centimeter, vier Chinese wolhandkrabben, een paar gewone steurgarnalen en ja hoor, ook een kleine koornaar. Triomfante-lijk stopt Melchers de vis in een apart potje. "Misschien wil AT5 hem wel filmen," zegt hij guitig. Ook drijft er een penseelkrab rond in de ton. Melchers pakt de krab tussen duim en wijsvinger en houdt hem omhoog. "Deze krab dankt zijn naam aan de getekende penseeltjes op zijn scharen." Volgens de stadsecoloog moet de soort met het ballastwater zijn meegenomen. "Hij leeft oorspronkelijk in Japan."

Trompetkalkkokerworm

We varen verder. De vangst op het verste punt bestaat uit negen baarsjes, een zuiderzeekrabbetje en een gewone strandkrab. Het is duidelijk: we gaan richting zee. We zijn intussen al anderhalf uur onderweg. Ruijter vertelt dat het sinds drie jaar verboden is op aal en wolhandkrabben te vissen tussen de sluizen van IJmuiden en de Oranjesluizen bij Amsterdam. Precies zijn visgebied. De bodem heeft een te hoog dioxinegehalte, waardoor de vis 'vuil' is verklaard. Snoekbaars is hier daarentegen wel schoon. Ruijter legt uit: "Paling is een vette vis, die slaat de dioxine op in zijn vlees, terwijl het bij snoekbaars in de ingewanden komt. Maar onderzoeksinstituut Imares heeft berekend dat het effect pas schadelijk is bij 10 kilo paling per jaar. Wie eet nou zo veel paling?"

Als we even later de Jan van Riebeeckhaven invaren, pakt Ruijter zijn mobiele telefoon. Elke keer als hij deze haven binnegaat moet hij zich aan- en afmelden. Sinds de aanslagen van 11 september zijn de veiligheidsmaatregelen tegen terroristische dreigingen drastisch aangescherpt. Voor recreatievaart zijn alle Amsterdamse havens daarom verboden terrein.

Het is tijd om het staand want op te halen en te kijken of we vanavond een verse vismaaltijd hebben. "Op de koppen van de havens zitten altijd veel snoekbaarzen," maakt Melchers ons lekker. In spanning wachten we af wat Ruijter naar boven haalt... Maar helaas: geen vangst vandaag. Op een paar stukken trompetkalkkokerworm en Amerikaanse brakwaterstrandschelpen na, is het net leeg. "Het is de eerste keer dat dit gebeurt sinds ik op pad ga met passagiers," zegt Ruijter verbaasd.

In de volgende fuik die we ophalen zitten voor het eerst alen: zeven stuks maar liefst. Grote en kleine exemplaren krioelen in de witte ton. "Een lokstroom van zoet water loopt van het Groene Hart het Noordzeekanaal in. Dat trekt de alen aan," vertelt Melchers. Ook zit er een snoekbaars in de fuik, maar die is net te klein - 34 centimeter in plaats van de minimale 42 centimeter - om hem mee te mogen nemen. De vissen worden netjes teruggezet in het IJ. We hebben vier uur gevaren. Rozig van de wind en het schommelen op het water keren we terug naar huis. **V**

Vanaf 75 euro kun je vissen met Piet.
Surf voor meer info naar www.vismetpiet.nl